

Wirumaa rahvusline püha - wabadus sõjas langenud kangelaste mälestuspäew.

Wirulased ja iseseiswuse wõitlus.

Mõttest teoni.

Meie esivanemate wõitlustes wabaduse eest tuli esirinnas seista lõunas Ugandi ja Saata, põhjas Harju, läänes Soontaga, Saare ja Lääne mees- tel. Sest sealt käis järjekindel peale- tung waenlastelt. Wiru mehed ei tar- wittenud esimest hoopet wastu wõtta, sest et Narwa jõgi oma sojse tagamaaga ja Weipst järw suuremat pealerõhumi- st idast ei wõimaldanud.

See lugu oli aga meie iseseiswuse wõitluses. Siin tuli esimene hoop just idast. Wirumaa pidi selle wastu wõtma. Kõige ägedam ja wõim oli Wene sõ- jawäelaste kallale tung just Wiru mäe- rinna. Eriti raskeid ohwrid were ja wara poolest tuli wirulastel kanda.

Ühtlasi oli aga Wiru meestel wõ- matius näidata, et nemad rahvuslikus wõitluses wabaduse ja iseseiswuse eest mitte ainult kannataja osa ei tahtnud etendada. Just selle wastu.

Waimara ja Tudulinna mehed olid Narwa noortega esimesed waba- t a h t l i k k u d e n a wäljas, kui Wene püüawäe rühmad hakkasid kallale tun- gima.

Seda kõrgemalt tuleb seda hinnata, et sel filmapilgul isegi rahvuslikult kõige rõhlem arenenud maafondel raste oli end leida, et ajutise waltituse esi- mese hüüu peale wabatahtlikult Eesti rahwuswäe ridadesse astuda.

Niihama oli Wirumaa Wõrumaa kõrwal see, kus wabaduswõitluse päi- wil kõik sunni-wilja andmise normid kõige paremini olid täidetud ja muud kohused sunniwõetude alal jne. rahul- tatud.

Ja seda just sel ajal, kui jõukad Wil- lhandi ja Pärnumaa põllumehed lastsid endid äsijatajatele awateleda oma rah- wuslikkude kohustuste täitmise asemel „protesteerida“ ja tõrjuda.

Ühtlasi wõib ütelda, et Wiru- maa ja wirulased on oma osa rahvus- likus iseseiswuse wõitluses auksult täi- nud.

Kui suur on wirulaste wõrdarw wa- badus sõja langenute ja haawatute hul- gas, ei tea praegu kindlasti ütelda. Kuid on hästi meeles, kuidas waba- riigi waltituse eesotsas seistes Wiru wäerinna kangelastele ülemjuhataja juust tunnistust kantiin, et Wirumaa mehed tublisti oma kohust täidawad.

Üht on wirulastel küllalt põhjust ülewas meeleolu: Wiru maakonnalinnas Kõlku tulla, et rahvuslikus iseseiswuse wõitluses langenud wahwatele mees- tele wäärilikkus mälestussammast üles seada.

Wirulased wõiwad saatusse wastu tä-

nultid olla, et nemad ja nende ligem kodu wabaduswõitluste erilistest raskus- test wõrdlemist õnnelikult on pääsenud.

Ühtlasi wõiwad nemad aga õigusega karastatud enesetundes tagasi waadata iseseiswuse wõitluse arufoordsete päewade peale. Wiru pojad on wõitluses au- sasti oma kohust täitnud.

Weel enamgi: kogu Wiru rahwas on

On filmapilte, mil ärtab uimaw kangelas-rahwas ja tormab ürgjõu- mada ümbristsewasse elusse.

Sarnaselt filmapilgul oli meil wa- badus sõda, mil kogu meie rahwas idast ja lõunast pealetungivate waenlaste wastu tõusis, neid meeleheitlikus wõit- luses wõitis ja meie iseseiswuse löi.

Paljud kangelased kaotasid selles wõit-

peagi kerkisid hulgaliselt mälestusmär- gid, mis tõendawad, et meie rahwas enda eest langenuid ei unusta.

Rakwerese püstitatud wabadus sõ- jas langenud wirumaa laste mälestus- samba loomislugu ulatab 1923 aasta peale tagasi. 23. jaanuaril 1923 a. asutati Gestis demobiliseeritud sõja- wäelaste liidu Rakwere osakonna alga- tusef seltskonna ja omawalitustuse esi- tajate poolt wabadus sõjas langenud wirumaa laste kalmukingaste korralda- mise komitee.

Komitee tegi enesele ülesandeks lan- genud wirumaa laste mälestust wääri- lise mälestussamba püstitamisega jää- wustada. Eõõtati mälestussamba põhi- nõuded wälja ning anti mälestussamba kawatõi valmistamine prof. A. Adam- sonile. Kawand leidis komitee poolt heakskiitmist ning komitee sõlmis prof. Adamsoniga mälestussamba walmista- mise lepingu.

Ühtlasi asuti mälestussamba platši walmisele. Peatati mitme juures, kuna wiimaks ühemeelselt praegune plats waliti.

Et mälestussammas umbes poolteist miljonit marka maksma pidi minema, siis tuli komiteel aegsasti tarwisminewa summa kogumisele asuda. Seda tehti suure energiaga: korraldati pidusid, kor- jandusi ja suurem loterii. Wõõrati toetussummade saamiseks palwetega asutuste poole. Komitee löõ leidis wä- stutaja ning aegajalt kogunesid ilka suu- remad summad komitee laekasse. Suu- rema toetussumma annetas Rakwere linnawalitus, — 400.000 marka. Peale selle toetasid paljud teised asutused ko- miteed wahemate summadega.

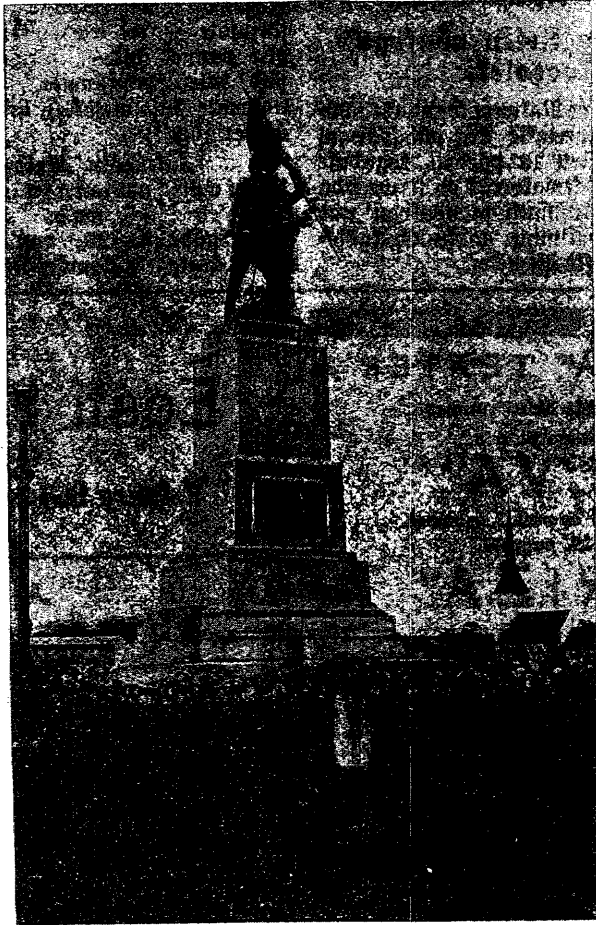
Kuigi komiteel weel wastawat sum- mat loõs ei olnud, sõitis prof. Adam- son kaesolewa aasta kewadel Itali- asse kuu walmisele, kuna samal ajal kohapeal alus samba ehitamisele ajuti.

Mälestussamba awamine määrati jaanipäewa peale. Kuna aga kuu walmis- jaamamine ja wäljafaatmine wi- bis, siis määrati see teistkõrdsest 30. augustiks.

Kuju kohalejõudmisel olid ka alus- samba löõd walmis ning wõõdi kõhe kuu püstitamisele asuda.

Praegu ootab walgesse kattesse mä- hitud kuu, et see kate piibulikul awa- misel lõpuliikult langest ning et siis igas- üks wõis seha: — wirulased mäis- tawad oma langenud kangelasi mäles- tada.

A. Palgi.

Rakwerre püstitatud mälestussammas wabadus- sõjas langenutele.

oma wahwate langenutega rahvusli- kus wabaduswõitluses wäärilikult oma osa täitnud — küll lahingutes, küll mäe- rinna seljataga!

See teadmine wahwustagu Wiru poegi, tütreid ka rahu päiwil kõige- ks auks löõks ja püüdmiseks, et meie põlm, kui ka meie järeltulijad kaswa- sid ja kõwenesid rahvusliku kohuse täi- miseks hääl ja kurgel päiwil!

Tartus, 26. aug. 1925 a.

Jaan Tõnisson.

luses oma kallima waranduse — elu. Nad andsid selle julgelt ifamaa eest, teades, et nende ohwris peitub tulewaste põlwele õnne pant. Nende ohwrit ei suuda ifamaa neile tasuda, sest ta ei suuda nende noort elu tagasi anda.

Kuid üle maa liikus mõte — lan- genute kangelastegusid wääriliste mä- lestusmärkidega jäädwustada. Wai- mustusega haarati mõttest kinni ning

Mälestussamba komitee koosseis:

1923 aastal moodustatud 11 liikme- line wabadus sõjas langenud wirumaa- laste kalmukingaste korraldamise ko- mittee koosseis on praegu järgmine:

Esimene — D. Luiga, abiesimees — A. Päärõ, laekahoidja — G. Palgi, kirjatoimetaja — J. Jaanis, abikirja- toimetaja — G. Pajõs, asjaajaja — G. Lill, liikmed — J. Liir, J. Laur, A. Morberg, J. Palm, R. Pajõs.

Mälestussamba komitee sissetulekud.

Komiteel on tulusid olnud: 1923 aastal — 210.288 mk., 1924 a. — 472.960 mk., 1925 a. 28. augustini — 685.361 mk.

Samal ajal on kulusid: 1923 a. — 13.888 mk., 1924 a. — 498.200 mk., 1925 a. 18. augustini — 850.000 mk.

Nendest summadest on prof. A. Adam- sonile maksetud 880.000 mk., kuna ko- mittee esimehele weel wõlgneb 100.000 mk. Kuusamba ehitus ja mälestus- samba platši korraldamise löõd on um- bes 500.000 mk. maksma läinud.

Mälestagem täna kõiki sõjaohwrid!

Mälestades langenuid auwäljal — lahingutes, mälestagem koos kõiki sõ- jaohwrid!

Ilmasõda juba näitas selgesti, et praeguse-aja sõbades peab wõitlema kogu rahwas — nii wäeliin, kui selja- tagune. Ainult see rahwas wõidab, kelle iga liige on wõitluses waenlase wastu. Ainult see sõjawägi wõib wõi- durikas olla, kellel tihe siide seljatagu- sega; kellel seljatagune kindel, kellele kodust järjeste julgustuse hüüdeid kirja- des, ajakirjanduses ja igatewiisi teisti tagant järjele kajaab.

Meie wabadus sõda oli sõna õiges mõttes rahwa sõda, ja osawõtt temast oli üldine. Mehed seijid terasseinana kodu kaitse, kuid kodu ei olnud ükskõitne sõjalinnil kaitse wõitluse wastu, waid wõitis temast kõige elawamalt aja. Kodused kannatasid kaaja kõil raskused, mis wäerinnal läbi elati; kodu elas kaaja igale õnnelikule sammule, mis sõjalinnil temale teadustati.

Wirumaa on kaaja teinud sõjakoole-

dused piibulikul sehdud — oma koduões ja seda isegi kahelkõrd. Waenlase wäed on Wirumaa läbi sammunud, rahwas on raskemad heitlused iseseiswuse eest kaaja elanud. Judentiisi wäed löõd Wirumaa kodudesse kaaja hämi- tawa taudi, kui nad pärast nurjaläinud sõjakaiku kolleagele Petrogradi wastu paigutati Wirumaa.

Meis waenuwälja awaldustes on Wirumaa enam kannatanud kui ükski teine meie riigi osa, on enam ohwreid toonud, kui wõib olla. Kõil teised riigi- osad kolkku.

Kuid need ohwrid on kõil ka sõja- ohwrid, need inimohwrid on ka sõja- jumala wõetud. Meie wabadus sõda meelde tuletaades kerkinud filmade ette ühes sõjalinnil langenutega ka kõil need tuhanded inimhinged, keda sõda ka mu- jal omale nõudnud.

Au ja tänu langenute lahinguwäl- jadel, samuti jäädwad mälestus kõigile sõjaohwritele!

A. Birä.

Üdse on komiteel wõlgasid umbes 300.000 mk.

Kuna mälestussamba awamise päe- wal pidustused ja karbikorjandus on, siis loõdab komitee puuduwa summa nimetatud päewal isefewõtta.

Mälestussamba awamise päewal linn lipuehtesse.

Kuna langenud sõdurite mälestus- samba awamise päew suuremaks rah- wuslikuks pühaks kujuneb, siis on lin- nawalitustuse poolt korraldus tehtud, et linn lipuehtes oleks. Pealegi wõtame meie sel päewal oma riigipead ja teiji kõrgemaid riigiwõimu teostajaid wastu.

Tahaks loota, et sel päewal Rakwere ühtegi maja ei ole, millel sini-must-walge lipp ei lehwiks.

Wabariigi kaitseliidu ülem Hoõka

waatab Rakwere kaitseliitlasti enne ül- dise paraadi algust üle 30. aug. kell 10 hom.

Rakwere kogubuse nõufoqu paneõ pärja

30. aug. j. a. Rakweres awatama lan- genud sõdurite mälestussambale.